

## Un esbart de perdus

(ALDC, VII, 1578. Un esbart de perdus)

L'enunciat es refereix a un 'grup de perdus que volen juntes'; el mot *esbart* (s. XV) (var. *erbart* 74, amb rotacisme davant consonant sonora), peculiar del cat., té un origen incert per al qual s'han fet dues propostes: 1) "singular analògic format damunt *esbars* (interpretat com si fos *esbarts* i com a plural), que seria la forma originària del mot, procedent del llatí SPARSUS 'espargit, escampat, dispers' (per la conversió de la *p* en *b*, cf. *esbargir* per *espargir*, i *esbandir* del llat. EXPANDERE)" (DCVB); 2) de *espart*, deverbals de *despartir-se*, *departir-se*, amb canvi a *esbart* per influència de *esbargir/espargir* i *esbarriar* (DECat). *Vol* (s. XIX), deverbals de *volar* (< VŌLĀRE), ha pres el sentit de 'esbart' a partir de 'acció de volar' i coneix les var. *esvol* 90, 112, encreuat amb *estol* (DCVB) i potser influït per *esvoletec*, *esvoletegar*; *vola* 22, 84; *volada*, der. de *volar*, amb el suf. *-ada* (< -ATA), cf. *niada*, *llocada*, *manada*, *ardada*, *perdigada*, *bandada*.

La lexicogènesi es basa en una expansió semàntica de la idea general de 'conjunt'. Així, *estol* (s. XIII) 28, 77 deriva del llat. tardà STŌLUS ← gr. STOLOS 'flota, esquadra; exèrcit' i d'aquí s'ha estès a 'colla, manada, esbart' i semblants derivacions semàntiques concretes trobem en altres mots: *ramat* (s. XIV) 'aplec de bestiar' < 'conjunt de rames o branques', der. de RAMUS 'branca', der. dim. *ramadet* 147, *ramada* 55, 60, 61, 108, 114, 120, amb el suf. col·lectiu *-ada* (< -ATA), com *vacada*; *rabera*, doc. al s. XX com a 'ramat' (var. *rebera* 148, per assimilació), més que procedent de l'ar. RABĀRIB, pl. de RABRAB 'ramat d'antílops' (DECat), seria una var. d'un altre der. de *ram*, \**ramera* (Corriente, 2003: 494), resultat d'una equivalència acústica M = B (cf. Veny, 1986 b; comparem amb el cast. *rebaño* < \**ramaño*, DECH) (veg. PALDC, VI, mapa 817); *falcat*, der. de FALCATUM, format sobre FALCE 'falç', des del significat primigeni de 'conjunt d'espigues o brins que recull el segador amb dos o tres cops de falç'; *serrada* (var. [sar'a] 187), der. de *serrar* (< SERRARE 'serrar, tallar', der. de SERRA, que va substituir SECARE), també amb el suf. col·lectiu *-ada*, des de 'conjunt d'espigues segades' (*serrat*, Escrig, 1851); *sorrada*, des de 'espessor d'arbres o plantes' (Beltran, 2010), der. de *sorra* 'cosa espessa i pitjada' (< SABŪRRA 'llast de les embarcacions'), var. *surrà* 'sorrada' 157; *surrat* 152, *surrac* 154, amb equivalència acústica [-t] = [-k]; *sugat* 153; *ardada* 83, der. del germ. HERDA 'ramat', cf. fr. *harde* 'ramat d'animals salvatges' (REW), tot i que també s'ha proposat com a ètim un der. de *darda* 'arma llancívola petita' (< fràncic \*DAROD) (DECat), però la comparació amb semblants motivacions sembla donar la raó al REW; *manada* 43, 170, 177, des de 'gavella' i 'allò que abraça

formant feix en una mà' (der. de *mà* < MANU); *munió* 52, des de 'gran nombre' (< *bonior* 'remor d'un eixam'; per a B = M, cf. Veny, 1986 b); *companyia* 9, des de 'aplec de persones' (< *companya* amb el suf. *-ia*); *ganado* 159, 161, 164 (var. dim. *ganadet* 163) ← cast. *ganado* 'ramat', des de 'guany, béns', der. del gòtic \*GANAN 'cobejar'; *ranxo* 70 (dim. *ranxet* 71) ← cast. *rancho*, des de 'grup separat', evolució de 'al·lotjament militar'; *bandada*, doc. per Escrig, 1851 (der. de *banda* 87, 93, 102 o *bando* 190) ← cast. *bandada*, d'origen incert.

Finalment, aportem significants que giren entorn del sentit concret de 'conjunt d'animals joves': *llocada* (s. XIV) 121, 135, 158, 189, der. de *lloca*, d'origen onomatopeic (< \*CLOCCA), var. *lloquerada* 32, amb l'infix *-er-* i el suf. col·lectiu *-ada*, com en *niada* (s. XIX) 111, der. de *niar* (< llat. vg. \*NIDARE), var. *niuada* 179, de *niar* combinat amb *niu* (< NĪDU), i *nierada* 23, 29, amb l'infix *-er-*; *perdigana* 150, der. de *perdigana* (cf. mapa 993), i *perdigada* 143, format sobre l'arrel PERDIC-; *litigada* 145, var. de *llitegada*, *lletigada*, der. de LĒCTU 'llet', aplicat inicialment a 'ramat de porcs petits d'una mateixa ventrada'; *polladeta* 94, dim. de *pollada* (der. de *poll* < PŪLLUS 'pollet, cria'), des de 'conjunt de polls'; *cria* (s. XIX) 147, deverbals de *criar* (< CREARE 'crear, engendrar'), des de 'conjunt dels fills d'un animal'.

Des d'un punt de vista lèxic, notem la presència de *esbart* com a mot característic del cat., conservat només en mall., introduït modernament en cat. estàndard com a "associació de persones dedicades al conreu de les danses tradicionals" (DIEC); amb una mirada semàntica, destaca el bon nombre de mots que han concretat el seu significat específic des del concepte de 'conjunt' (*estol*, *ramat*, *falcat*, *serrada*, *ardada*, *manada*, *munió*, *ganado*) o, d'una manera més precisa, 'conjunt d'animals joves' (*llocada*, *perdigana*, *niada*, *litigada*, *cria*, *polladeta*); morfològicament cal notar l'abundor de mots en *-ada* (*volada*, *serrada*, *sorrada*, *ardada*, etc.). Entre els castellanismes, remarcuem els casos de *ganado*, *bandada*, en àrees frontereres amb l'arag. i/o cast., *ranxo*, estranya interferència pròpia del men., però convivint amb *falcat*.

Territorialment, el Principat es reparteix *vol/volada* i *ramat*; el tort. aposta per *sorrada*; el val. sept. conté *rabera* i el mer., *serrada*; el mall. se singularitza amb l'arcaisme *esbart*, el men. amb *falcat* i l'eiv. amb *vola*.

Són mots normatius *esbart*, des del DOrt, 1917; *vol*, des del DG<sub>1</sub>, 1932; *falcat* "esbart, conjunt d'animals, de persones o de coses", des del DIEC<sub>1</sub>, 1995 (al DIEC<sub>2</sub>, 2007 desapareix "esbart").